

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-2>

УДК 658.15

СУЧАСНА ПРАКТИКА ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

CURRENT PRACTICE OF ASSESSING THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Бірбіренко Світлана Сергіївнакандидат економічних наук, доцент,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2355-4949>**Жаданова Юлія Олексіївна**кандидат економічних наук, доцент,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5289-3355>**Birbirenko Svitlana, Zhadanova Yuliia**

State University of Intellectual Technologies and Communications

У статті здійснено аналіз існуючих методик оцінювання економічної стійкості підприємства. Досліджено і обґрунтовано, з визначенням переваг і недоліків, методичний інструментарій та процедури здійснення оцінки економічної стійкості підприємства. Здійснено групування методик оцінювання економічної стійкості, що дозволило сформулювати певні висновки відносно характерних особливостей існуючого інструментарію, змісту критеріальних показників, необхідності певної систематизації та загальноприйнятності. Встановлено, що за допомогою інтегральної оцінки економічної стійкості можна оцінити не лише її загальний рівень на засадах використання розробленої шкали, а й здійснити оцінювання окремих структурних елементів стійкості підприємства. Визначено необхідність розробки науково-методичного підходу до оцінювання економічної стійкості підприємства, яке функціонує в умовах невизначеності.

Ключові слова: економічна стійкість, оцінювання, методики оцінки, інтегральна оцінка.

В статье проанализированы существующие методики оценивания экономической устойчивости предприятия. Исследованы и обоснованы, с определением преимуществ и недостатков, методический инструментарий и процедуры осуществления оценки экономической устойчивости предприятия. Осуществлено группирование методик оценивания экономической устойчивости, что позволило сформулировать определенные выводы относительно характерных особенностей существующего инструментария, содержания критериальных показателей, необходимости определенной систематизации и общепринятости. Установлено, что с помощью интегральной оценки экономической устойчивости можно оценить не только ее общий уровень на основе использования разработанной шкалы, а и осуществить оценивание отдельных структурных элементов устойчивости предприятия. Определена необходимость разработки научно-методического подхода к оцениванию экономической устойчивости предприятия, функционирующего в условиях неопределенности.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, оценивание, методики оценки, интегральная оценка.

The article analyzes the existing methods of assessing the economic stability of the enterprise. The methodical tools and procedures for assessing the economic stability of the enterprise have researched and substantiated, with the definition of advantages and disadvantages. The grouping of methods for assessing economic stability, which allowed to form certain conclusions about the characteristics of the existing tools, the content of criteria, the need for some systematization and acceptability. It is established that with the help of integrated assessment of economic stability it is possible to estimate not only its general level on the basis of use of the developed scale, but also to carry out an estimation of separate structural elements of stability of the enterprise. This technique has characterized by the use of existing methods of evaluating a certain set of indicators, there is a supplement and increase the possibilities of traditional analysis, as well as a comparison of the obtained indicators with different standards, standards, criteria. The obtained calculated results of integrated evaluation has been used in the process of evaluating the effectiveness of management decisions, their justifi-

cation for further implementation at the required hierarchical levels of management. The obtained conclusions regarding the forms and content of indicators for assessing the economic stability of the enterprise allow us to state that in modern practice there is no single generally accepted method of assessment. Almost every researcher, whose research interests are to study methods of assessing economic stability, recommends the use of their own version of the formalization of the indicator, providing in justifying its content and possibilities of application in practice of certain arguments. The above considerations necessitate the development of a theoretical and methodological approach to assessing the economic stability of the enterprise (for example, telecommunications enterprises) in conditions of uncertainty based on comprehensive coverage of all major aspects of functioning in the modern market space.

Keywords: economic stability, estimation, estimation methods, integral estimation.

Постановка проблеми. У сучасних підприємницьких умовах функціонування все більшої актуальності набувають питання з розробки нових концепцій, методик і підходів до стратегічного управління економічною стійкістю підприємства на засадах її комплексного оцінювання. Оцінювання економічної стійкості полягає у формуванні комплексу дій, за допомогою яких можна виявити динаміку і тенденції змін з часом показників, на засадах яких визначається результативність діяльності досліджуваного підприємства. Наразі доцільним, на наш погляд, є вивчення існуючого методичного забезпечення аналізу рівня економічної стійкості підприємства, яке складається з різноманітного інструментарію та алгоритмів аналітичних розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам обґрунтування методичного інструментарію та алгоритмам здійснення оцінювання економічної стійкості підприємства присвячено багато наукових праць. Так, Брагінець А.М. розглядає показники економічної стійкості в якості складових платоспроможності підприємства [1]. Ульянченко О.В. узагальнюючим показником економічної стійкості підприємства вважає його рентабельність [2]. Тридід О.М. виокремлює 16 показників стійкості, серед яких ефект фінансового важеля, коефіцієнти фінансової незалежності, рентабельність власних коштів, маневреність власних коштів та ін. [3].

Тинякова В.І. вважає, що економічна стійкість може бути оцінена за допомогою коефіцієнта кореляції, величини залишкової кореляції, середнього коефіцієнта зростання за роками, а також розмахом варіації [4].

На думку Семененко І.М., показником економічної стійкості підприємства має бути відношення власного оборотного капіталу [5]. Должанський І.З. та Загорна Т.О. пропонують стійкість економічного стану підприємства визначати як співвідношення вартості матеріальних активів, оборотних коштів і величини власних та позикових джерел [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Надаючи безумовно пози-

тивну оцінку усім проаналізованим науковим здобуткам зазначених вчених-економістів, слід зазначити, що сучасна існуюча практика оцінювання економічної стійкості підприємства потребує більш детального вивчення, порівняння та систематизації з метою отримання можливості групування використовуваних методик для отримання обґрунтованих висновків відносно характерних особливостей існуючого інструментарію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз існуючих методик оцінювання економічної стійкості підприємства з метою подальшого їх угруповання і систематизації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення існуючих методик з оцінювання економічної стійкості підприємства дозволило констатувати відсутність єдиного підходу до процедури оцінювання. Отримані наукові здобутки у сфері дослідження проблем обґрунтування методичного інструментарію та процедури здійснення оцінювання економічної стійкості можна об'єднати в наступні групи за методами оцінки:

– у залежності від кількості параметрів, що містить модель стійкості – однофакторні та багатфакторні методи;

– у залежності від типології показників, що застосовуються для оцінювання стійкості, – методи, які базуються на використанні статичних і динамічних показників;

– у залежності від виду ключового правила при оцінюванні рівня економічної стійкості підприємства – методи, що базуються на темпоральному ранжуванні показників та методи, в основі використання яких лежить порівняння фактичних значень показників з нормативними значеннями [7];

– у залежності від кількості показників, задіяних у розрахунках, – система показників, їх сукупність, комплексне оцінювання на засадах інтегральних показників оцінки економічної стійкості.

Згідно з [8] виділяють три методи побудови інтегрального показника економічної стійкості підприємства, які найчастіше використовуються при оцінюванні:

1) Метод сум (адитивний метод). Інтегральний показник економічної стійкості визначається на засадах розрахунку середньозваженої оцінки складових за допомогою коефіцієнтів вагомості:

$$P_s = \sum_{i=1}^n q_i \times P_i, \quad (1)$$

де P_s – інтегральний показник економічної стійкості підприємства;

P_i – рівень економічної стійкості i -тої складової економічної стійкості підприємства; q_i – коефіцієнт ваги i -тої складової економічної стійкості підприємства; n – кількість складових в економічній стійкості підприємства.

2) Функціональний метод. Загальний рівень економічної стійкості підприємства визначається на засадах функцій множини змінних:

$$P_f = a_1 f(x_1) + a_2 f(x_2) + \dots + a_m f(x_m), \quad (2)$$

де P_f – загальний рівень економічної стійкості підприємства;

$a_1, a_2 \dots a_m$ – коефіцієнти ваги кожного показника економічної стійкості підприємства; $x_1, x_2 \dots x_m$ – основні показники діяльності підприємства; $f(x_1), f(x_2) \dots f(x_m)$ – локальні функції залежності загального рівня економічної стійкості підприємства від відповідних показників його діяльності; i – кількість показників діяльності підприємства.

3) Рейтинговий метод. Ідея методу – рейтингова оцінка інтегрального показника на засадах порівняння показників підприємства із середньогалузевими значеннями. Методом динамічної рейтингової оцінки розраховуються функціональні складові економічної стійкості підприємства:

$$P_p = \sum_{i=1}^z \frac{1}{Z_i \times N_i} \times K_i, \quad (3)$$

де P_p – комплексний показник окремої складової економічної стійкості підприємства; Z_i – кількість показників, на засадах яких здійснюється оцінювання рівня економічної стійкості за окремою складовою; N_i – нормативне значення для i -го коефіцієнту; K_i – i -тий коефіцієнт.

На наш погляд, методологічні підходи до інтегрального оцінювання економічної стійкості підприємства мають формуватися на засадах попередньо визначених пріоритетів вивчення об'єкту, а саме на засадах аналізу показників ефективності операційної діяльності.

Запропонована методика базується на використанні такого діагностичного інструменту як інтегральне оцінювання рівня економічної стійкості. Також слід зазначити, що за допомогою даного інтегрального оцінювання економічної

стійкості підприємства можна здійснити оцінку як загального рівня економічної стійкості, так і окремих її функціональних складових.

До основних функціональних складових, на нашу думку, слід віднести техніко-технологічну, фінансово-економічну складову економічної стійкості та комбінацію ключових параметрів зовнішнього середовища (враховуючи ймовірність дії форс-мажорних чинників, спричинених наразі пандемією COVID-19), які чинять безпосередній вплив на стан економічної стійкості підприємства.

Важливим аспектом при формуванні інтегрального показника є співставлення деталізованих критеріїв економічної стійкості, простота методики розрахунку, яка має групуватися на загальнодоступних даних та можливість її широкого застосування.

У сучасній практиці, згідно [9], з метою кількісного оцінювання рівня економічної стійкості підприємства застосовують наступну формулу інтегрального показника:

$$S_c = \sum_m^M a_m \times \tilde{S}_m, \quad (4)$$

де S_c – рівень економічної стійкості підприємства у кількісному значенні;

$\tilde{S}_m$ – значення m -ої складової економічної стійкості підприємства; M – кількість складових економічної стійкості підприємства ($M=1, m$); a_m – питома вага m -ої складової у загальній оцінці, яка визначається експертним методом, де

$$\sum_m^M a_m = 1.$$

На засадах урахування значущості (вагомості) кожного обраного критерію (показника) оцінюється загальний рівень економічної стійкості окремої функціональної складової за формулою:

$$S_m = -1 + \prod_i^n (1 + \tilde{K}_{ij}) k_i \quad (5)$$

де S_m – ненормалізований показник кількісного оцінювання економічної стійкості складової $\tilde{S}_m$; $\tilde{K}_{ij}$ – розрахункове значення деталізованого коефіцієнта (значення) складової $\tilde{S}_m$;

k_i – питома вага кожного окремого деталізованого показника, при умові, що $\sum_{i=1}^m k_i = 1$, де n – кількість деталізованих показників (критеріїв) економічної стійкості підприємства.

Перевагою даної методики є можливість виявлення факторів як підвищення, так і зниження рівня економічної стійкості підприємства. Однак, має місце ускладнення нормалізації укрупнених структурних складових,

порівняння та співвідношення коефіцієнтів між собою.

Таким чином, інтегральний показник визначається за адитивною моделлю оцінки, тобто на засадах порівняння економічної стійкості певної сукупності досліджуваних підприємств. Інтегральний показник економічної стійкості (K_{EC}) для окремого підприємства із сформованої сукупності розраховується наступним чином:

$$K_{EC} = \sum_{i=1}^n \frac{K_i}{K_H \times a_i} \quad (6)$$

де K_i – значення i -го показника економічної стійкості, при $i=1,2,\dots,n$; K_H – найкраще значення i -го показника економічної стійкості в досліджуваній сукупності підприємств; a_i – коефіцієнт ваги i -го показника економічної стійкості в сукупності підприємств у балах, які визначені експертним методом.

Перевагою зазначеної методики є можливість формування трьох рівнів дослідження, завдяки чому з'являється можливість більш детального розмежування коефіцієнтів відповідної складової.

Недоліком є недостатня об'єктивність оцінки становища підприємства на ринку, адже існує імовірність того, що найкращий показник із усієї сукупності може не співпадати з нормативним або середньогалузевим значенням для суб'єкта господарювання даної галузі.

За допомогою інтегральної оцінки економічної стійкості можна оцінити не лише її загальний рівень на засадах використання розробленої шкали, а й здійснити оцінювання окремих структурних елементів стійкості. Вказана методика характеризується використанням існуючих методів оцінювання певної сукупності показників, відбувається доповнення і збільшення можливостей традиційного аналізу, а також порівняння отриманих показників з різними нормативами, стандартами, критеріями. Отримані розрахункові результати інтегрального оцінювання можна використовувати в процесі оцінки ефективності управлінських рішень, їхнього обґрунтування для подальшої реалізації на необхідних ієрархічних рівнях господарювання.

Таким чином, систематизація дозволила виокремити наступні угруповання методик оцінки економічної стійкості підприємства:

1) методики оцінювання на засадах аналізу фінансового стану підприємства та розрахунках визначення ймовірностей його банкрутства;

2) методики оцінювання, засновані на розрахунках узагальнюючого показника, обчисленого із використанням принципів системного підходу (показники середньоарифметичної, середньогометричної, рейтин-

гової оцінки тощо) до визначення рівня економічної стійкості. Зазначений узагальнюючий показник базується на оцінці окремих структурних компонентів (складових), які відображають окремі сфери діяльності підприємства;

3) методики оцінювання із використанням відносних показників та коефіцієнтів ваги, які розраховуються на засадах опрацювання експертних методів;

4) методики оцінювання комплексних засад визначення рівня економічної стійкості підприємства, що базуються на використанні кількісних і якісних методів аналізу.

Найпоширенішими методами із загальної сукупності проаналізованих методів є ті, розрахунок яких базується на обчисленні інтегрального показника, що, за своєю суттю, є формалізованим методом поєднання масивів аналітичних характеристик.

На засадах здійснення аналізу вищерозглянутих методик оцінювання економічної стійкості підприємства, можна резюмувати:

1) економічна стійкість підприємства характеризується комплексністю, що обумовлює необхідність урахування усіх найважливіших структурно-функціональних складових;

2) переважаюча більшість розглянутих методик дозволяє здійснювати діагностику економічної стійкості підприємства, але без конкретизації рекомендацій відносно розробки заходів щодо стратегічного управління процесом формування, забезпечення та підвищення рівня економічної стійкості підприємницьких суб'єктів, які здійснюють свою діяльність у кризових умовах (якими наразі є карантинні обмеження, спричинені розповсюдженням коронавірусної інфекції COVID-19);

3) більшість методик базується на використанні великої кількості ідентичних показників, показників, які подекуди мають майже однаковий зміст;

4) рекомендовані критеріальні показники не враховують специфічних особливостей, притаманних окремим галузям;

5) пропонувані методики практично позбавлені орієнтування на урахування збурюючих впливів з боку зовнішнього середовища, особливо в умовах їх частих трансформацій;

6) недосконалість в сфері розробки заходів зі стратегічного управління економічною стійкістю обумовлює необхідність формування певної систематизації відповідних критеріїв і показників, на засадах використання яких будуть розроблятися із подальшим обґрунтуванням управлінські рішення, направленість яких буде мотивована необхідністю

подолання виникаючих відхилень фактичних показників від запланованих критеріальних значень і ринкових позицій.

Висновки. Отримані висновки відносно форм і змісту показників оцінки економічної стійкості підприємства дають змогу констатувати, що у сучасній практиці не існує єдиної загальноприйнятої методики оцінювання. Майже кожен дослідник, сфера наукових інтересів якого полягає у дослідженні методик оцінювання економічної стійкості, рекомендує до застосування

свій варіант формалізації показника, надаючи при обґрунтуванні його змісту і можливостей застосування на практиці ті чи інші доводи.

Вищевикладені міркування обумовлюють необхідність розробки науково-методичного підходу до оцінки економічної стійкості підприємства (на прикладі підприємств телекомунікаційної сфери) в умовах невизначеності на засадах всебічного охоплення усіх основних аспектів функціонування у сучасному ринковому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брагінець А.М. Економічна стійкість підприємств в сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Луганського національного аграрного університету*. 2009. № 5. С. 49–57.
2. Ульяновченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері : монографія. Харків : ХНАУ, 2006. 357 с.
3. Тридід О.М. Комплексна оцінка конкурентного статусу підприємства. *Економіка розвитку*. 2002. № 2. С. 75–76.
4. Тинякова В.И. Математические методы обработки информации. Воронеж : Изд-во ВГУ, 2006. 68 с.
5. Семененко І.М. Економічна стійкість підприємства: сутність і поняття *Вісник Східноукр. нац. ун-ту імені Володимира Даля*. 2010. Вип. 2(144). С. 78–82.
6. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
7. Афоничкин А.И., Журова Л.И. Модель оценки экономической устойчивости предприятий. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 10 (Ч. 1). С. 131–136.
8. Ревенко Д.С., Дыба В.А. Интегральные модели экономической устойчивости предприятия и инструментальные средства ее визуализации. *Вестник Восточноевропейского университета экономики и менеджмента*. 2014. № 1(16). С. 148–159.
9. Новоселецький О.М. Моделювання стійкості функціонування підприємства з урахуванням ризику : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2008. 18 с.

REFERENCES:

1. Brahinets A.M. (2009) Ekonomichna stiiikist pidpriemstv v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Economic stability of enterprises in modern economic conditions]. *Naukovyi visnyk Luhanskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 5, pp. 49–57.
2. Ulianchenko O.V. (2006) Formuvannia ta vykorystannia resursnoho potentsialu v ahrarnii sferi [Formation and use of resource potential in the agricultural sector]: monohrafiya [a monograph]. Kharkiv: KhNAU, 357 p. (in Ukrainian)
3. Trydid O.M. (2002) Kompleksna otsinka konkurentnoho statusu pidpriemstva [Comprehensive assessment of the competitive status of the enterprise]. *Ekonomika rozvytku*, no. 2, pp. 75–76.
4. Tyniakova V.I. (2006) Matematicheskie metody obrabotki informacii [Mathematical methods of information processing]. Voronezh: VGU, 68 p. (in Russian)
5. Semenenko I.M. (2010) Ekonomichna stiiikist pidpriemstva: sutnist i poniattia [Economic stability of the enterprise: essence and concept]. *Visnyk Skhidnoukr. nats. un-tu imeni Volodymyra Dalia*, no. 2(144), pp. 78–82.
6. Dolzhanskyi I.Z., Zahorna T.O. (2006) Konkurentospromozhnist pidpriemstva [Competitiveness of the enterprise]. Navchalnyi posibnyk [textbook]. Kyiv: Center for Educational Literature, 384 p. (in Ukrainian)
7. Afonichkin A.I., Zhurova L.I. (2015) Model' ocenki ekonomicheskoy ustojchivosti predpriyatij [Model for assessing the economic sustainability of enterprises]. *Fundamental'nye issledovaniya*, no. 10 (P. 1), pp. 131–136.
8. Revenko D.S., Dyba V.A. (2014) Integral'nye modeli ekonomicheskoy ustojchivosti predpriyatiya i instrumental'nye sredstva ee vizualizacii [Integral models of economic sustainability of an enterprise and tools for its visualization]. *Vestnik Vostochnoevropejskogo universiteta ekonomiki i menedzhmenta*, no. 1(16), pp. 148–159.
9. Novoseletsykyi O.M. (2008) Modeliuvannia stiiikosti funktsionuvannia pidpriemstva z urakhuvanniam ryzyku [Modeling the sustainability of the enterprise taking into account the risk]. Avtoreferat dysertatsii [a dissertation abstract]. Kyiv: KNEU, 18 p. (in Ukrainian)